ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΙΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ
ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ
6386

Οἱ Προφῆται ὡς εἶδον,
οἱ Ἀπόστολοι ὡς ἐδίδαξαν,
ἡ Ἐκκλησία ὡς παρέλαβεν,
...οὕτω φρονοῦμεν,
οὕτω λαλοῦμεν,
οὕτω κηρύσσομεν Χριστόν
τόν ἀληθινόν Θεόν ἡμῶν.

ΤΕΥΧΟΣ 86 ΤΡΙΠΟΛΙΣ ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ-ΜΑΡΤΙΟΣ 2014

ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΛΑΤΡΕΙΑ

ΕΝΤΟΣ ΚΑΙ ΕΚΤΟΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἡ διάκριση μεταξύ τιμῆς καί λατρείας

Κάθε χρόνο ἡ Ἐκκλησία μας στήν περίοδο τῆς Ἁγίας καί Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς, πρίν ἀπό τήν κορυφαία ἑορτή τοῦ Πάσχα, προβάλλει μέ χαρακτηριστικό τρόπο τήν τιμή δύο, τουλάχιστον, ἱερῶν πραγμάτων. Τό πρῶτο εἶναι οἱ ἅγιες Εἰκόνες, τίς ὁποῖες λιτανεύει τήν πρώτη Κυριακή αὐτῆς τῆς περιόδου (Κυριακή τῆς Ὀρθοδοξίας) καί ἰδιαίτερα τήν Εἰκόνα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, τήν ὁποία μᾶς καλεῖ νά προσκυνήσουμε, ψάλλοντας «Τήν ἄχραντον Εἰκόνα σου προσκυνοῦμεν ἀγαθέ». Τό δεύτερο εἶναι ὁ τίμιος Σταυρός, τόν ὁποῖο προβάλλει σέ κοινή προσκύνηση τήν τρίτη Κυριακή (τῆς Σταυροπροσκυνήσεως), ψάλλοντας «Τόν Σταυρόν σου προσκυνοῦμεν Δέσποτα». Οἱ πράξεις αὐτές τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας, καθιερωμένες ἀπό πολλῶν αἰώνων, φαίνονται ἀκατανόητες καί ὕποπτες σέ Χριστιανούς ἄλλων ὁμάδων (αἱρέσεων). Αὐτές ἰσχυρίζονται, συνήθως, ὅτι ἡ προσκύνηση καί ἡ λατρεία ἀνήκουν μόνο στόν Θεό καί ὅτι πράξεις, ὅπως ἡ προσκύνηση τῶν ἱερῶν Εἰκόνων ἤ τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἀποτελοῦν μορφές εἰδωλολατρίας. Ἔτσι, ὅλος ὁ Προτεσταντικός χῶρος καί οἱ ὁμάδες πού προέρχονται ἀπ' αὐτόν ἀπορρίπτουν τήν τιμή τῶν ἁγίων Εἰκόνων ὡς ἐκδήλωση εἰδωλολατρίας, ἐνῶ οἱ περισσότερες ὁμάδες αὐτοῦ τοῦ χώρου δέχονται μόνο τόν Σταυρό ὡς ἱερό σύμβολο τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἄλλες αἱρετικές ὁμάδες ἀπορρίπτουν ἀκόμη καί τόν τίμιο Σταυρό, μέ χαρακτηριστικό παράδειγμα τή γνωστή αἵρεση τῶν Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβᾶ, ἡ ὁποία ἀρνεῖται ἀκόμη καί τό σχῆμα τοῦ Σταυροῦ, διδάσκοντας ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός «σταυρώθηκε» πάνω σέ ἕναν πάσσαλο! Ἀπό τήν ἱστορία γνωρίζουμε ὅτι στήν ἀδιαίρετη Ἐκκλησία τῶν πρώτων αἰώνων, οἱ κατακτημένες ἀπό τούς Φράγκους περιοχές τῆς Δύσεως ἀπέρριψαν ἀρχικά (Σύνοδος Φραγκφούρτης, 794 μ.Χ.) τήν Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδο (787), ἡ ὁποία ἐπικύρωσε ἐπίσημα τήν τιμή τῶν ἁγίων Εἰκόνων. Τελικά, οἱ Φράγκοι ἀποδέχθηκαν τήν Ζ' Οἰκουμενική Σύνοδο τόν 11ο αἰῶνα, υἱοθέτησαν, ὅμως, ἄλλες αἱρετικές ἀντιλήψεις, ὅπως τό filioque, οἱ ὁποῖες ὁδήγησαν στό σχίσμα τοῦ 1054.

Οἱ σύγχρονες αἱρέσεις ἀναπαράγουν, συνήθως, ἐπιχειρήματα πού εἶχαν χρησιμοποιηθεῖ στήν ἐποχή τῆς Εἰκονομαχίας ἀπό τούς τότε αἱρετικούς, καί μάλιστα ὄχι τά σοβαρότερα καί πειστικότερα. Τά ἐπιχειρήματα αὐτά ἔχουν ἤδη ἀποδειχθεῖ ἐντελῶς ἀνίσχυρα ἀπό Πατέρες τῆς ἐποχῆς, ὅπως ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ὁ ἅγιος Γερμανός Κωνπόλεως κ.ἄ. Ἡ ἄρνηση τῶν αἱρετικῶν νά ἀκολουθήσουν τήν Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας στό συγκεκριμένο θέμα ὀφείλεται, κυρίως, στήν ἀδυναμία τους νά διακρίνουν μεταξύ τιμῆς καί λατρείας. Κατά τήν ἐκκλησιαστική Παράδοση, ἄλλο εἶναι ἡ τιμή καί ἄλλο ἡ λατρεία. Ἡ λατρεία ἀποδίδεται μόνο στόν Τριαδικό Θεό, στόν Πατέρα, τόν Υἱό καί τό Ἅγιο Πνεῦμα. Ἡ ἀπόδοση λατρείας σέ κάθε ἄλλο πρόσωπο (Ἄγγελοι, Ἅγιοι, Θεοτόκος) ἤ ἀντικείμενο (ἱερές Εἰκόνες, τίμιος Σταυρός) συνιστᾶ, ὄντως, εἰδωλολατρία. Ἡ τιμή, ἀντίθετα, ἀποδίδεται σέ ἱερά πρόσωπα ἤ ἀντικείμενα ἤ καί ἁπλῶς σέ σεβαστά ἤ ὑπερέχοντα πρόσωπα. Κατά συνέπειαν, ὑπάρχουν καί δύο εἴδη προσκυνήσεως: α) ἡ τιμητική προσκύνηση, πού γίνεται γιά νά τιμήσουμε κάποιον ἤ κάτι, καί β) ἡ λατρευτική προσκύνηση, πού ἀπευθύνεται μόνο στόν Τριαδικό Θεό καί στό πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ (τό σαρκωμένο δεύτερο πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος). Ἡ Ἁγία Γραφή, ὅπως θά δοῦμε, δέν ἀπαγορεύει τήν τιμητική προσκύνηση ἀνθρώπων ἤ ἀντικειμένων, ἀλλά μόνο τή λατρευτική. Παράλληλη τῆς ἔκφρασης «τιμητική» εἶναι ἡ ἔκφραση «κατά σχέσιν» προσκύνηση, πού σημαίνει ὅτι προσκυνοῦμε κάποιον ἤ κάτι (τιμητικά), λόγω τῆς σχέσης πού ἔχει μέ τόν Θεό. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ προσκύνησή μας ἔμμεσα ἀπευθύνεται ἤ καταλήγει στόν Θεό.

Ἡ τιμή στίς ἱερές Εἰκόνες καί στόν τίμιο Σταυρό

Στήν τιμή τῶν ἱερῶν Εἰκόνων καί τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἔχουμε ἀναφερθεῖ ἀναλυτικότερα σέ προηγούμενα τεύχη τοῦ ἐντύπου μας (46 καί 50). Συνοπτικά ἀναφέρουμε ἐδῶ ὅτι ἡ ἀπόρριψη τῆς τιμῆς τῶν ἁγίων Εἰκόνων στηρίζεται συνήθως στίς

ἀπαγορεύσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς καί ἰδίως τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης γιά τήν κατασκευή καί λατρεία εἰδώλων, καθώς καί στήν ἀπουσία τῶν Εἰκόνων στούς τρεῖς πρώτους αἰῶνες τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ὅμως, οἱ ἀπαγορεύσεις γιά τά «εἴδωλα» καί τά «ὁμοιώματα» δέν ἔχουν καμμία σχέση μέ τίς ἱερές Εἰκόνες, ἀφοῦ τά εἴδωλα εἶναι παραστάσεις «λαξευτές» ἤ «γλυπτές», δηλαδή περίοπτες, καί ἀπεικονίσεις ἀνύπαρκτων προσώπων, πού ἀποτελοῦν προϊόντα τῆς ἀνθρώπινης φαντασίας (ὅπως οἱ «θεοί» τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων), ἤ εἶναι θεοποιήσεις τοῦ ἴδιου τοῦ κατασκευάσματος (ὅπως τό χρυσό μοσχάρι, πού λάτρευσαν οἱ Ἑβραῖοι στήν ἔρημο). Οἱ ἱερές Εἰκόνες, ἀντίθετα, εἶναι παραστάσεις «γραπτές», δηλαδή ἀπεικονίσεις σέ ἐπίπεδη ἐπιφάνεια, καί ἀναπαραστάσεις ὑπαρκτῶν προσώπων ἤ γεγονότων. Ἡ Θεοτόκος καί οἱ Ἅγιοι εἶναι πρόσωπα πού ἔζησαν ἀνάμεσά μας, εἶναι πρόσωπα πού τά εἴδαμε καί τά ἀκούσαμε. Ὁ Κύριος ἀπεικονίζεται ἐπειδή ἔγινε ἄνθρωπος, ἐπειδή «ἐπί γῆς ὤφθη καί ἐν τοῖς ἀνθρώποις συνανεστράφη» (Βαρ. 3,38). Τά γεγονότα ἀπεικονίζονται ἐπειδή συνέβησαν σέ συγκεκριμένο τόπο καί χρόνο. Ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί στήν τόσο αὐστηρή γιά κάθε σχέση μέ τά εἴδωλα Παλαιά Διαθήκη ἴδιος ὁ Θεός δίνει ἐντολή στόν Μωϋσῆ νά κατασκευάσει «δύο Χερουβείμ χρυσοτορνευτά» (Ἔξ. 25,17), δηλ. δύο χρυσές εἰκόνες Ἀγγέλων (κάτι παρόμοιο μέ τά Ἐξαπτέρυγα, πού χρησιμοποιοῦμε σήμερα).

Ἐπιπλέον, οἱ Εἰκόνες δέν εἶναι θεοποιημένα ἀντικείμενα, γιατί ἡ προσκύνηση δέν ἀπευθύνεται στήν ἴδια τήν Εἰκόνα, οὔτε στά ὑλικά ἀπό τά ὁποῖα εἶναι κατασκευασμένη, ἀλλά μεταβαίνει στά εἰκονιζόμενα πρόσωπα. «Ἡ τῆς Εἰκόνος τιμή ἐπί τό πρωτότυπον διαβαίνει», τονίζει χαρακτηριστικά ὁ Μέγας Βασίλειος, σέ συμφωνία μέ ὅλη τή χορεία τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Εἰκόνες εἶναι τό μέσο, μέ τό ὁποῖο τιμοῦμε τά εἰκονιζόμενα πρόσωπα. Ἡ προσκύνησή τους εἶναι τιμητική καί «κατά σχέσιν» καί ὄχι λατρευτική. Σέ τελευταία ἀνάλυση μέσω τῶν ἱερῶν Εἰκόνων ἡ προσκύνηση ἀπευθύνεται στόν ἴδιο τόν Θεό. Λόγω τῆς σχέσης τους μέ τά εἰκονιζόμενα πρόσωπα, οἱ Εἰκόνες εἶναι ἱερές καί μεταδίδουν τήν Χάρη τῶν εἰκονιζομένων. Ἡ ἐμπειρία διδάσκει ὅτι σέ κάποιες Εἰκόνες ἡ παρουσία τῆς θείας Χάρης εἶναι ἐντονότερη καί οἱ Εἰκόνες αὐτές θαυματουργοῦν. Ἡ Ἐκκλησία ποτέ δέν στερήθηκε τίς ἱερές Εἰκόνες. Ἡ Παράδοση ἀποδίδει τήν κατασκευή τῶν πρώτων Εἰκόνων στόν εὐαγγελιστή Λουκᾶ. Ἡ ἀπουσία ἱστορικῶν μαρτυριῶν γιά χρήση ἱερῶν Εἰκόνων στούς τρεῖς πρώτους αἰῶνες ὀφείλεται σέ ἐντελῶς ἐξωτερικούς παράγοντες. Πρόκειται γιά τήν περίοδο τῶν διωγμῶν, ὅπου ἦταν πρακτικά ἀδύνατο οἱ Χριστιανοί νά κατασκευάζουν καί νά διακινοῦν Εἰκόνες. Ἄλλωστε, οὔτε Ναοί ὑπῆρχαν τήν περίοδο ἐκείνη. Τότε τίς ἱερές Εἰκόνες ἀντικαθιστοῦσαν τά γνωστά παλαιοχριστιανικά σύμβολα ἤ συμβολικές παραστάσεις, ὅπως ὁ Σταυρός, τό μονόγραμμα ΧΡ, ὁ Καλός Ποιμήν, ὁ Ἰχθύς, ἡ Ἄμπελος, τά ὁποῖα σώζονται στίς κατακόμβες καί μέ τά ὁποῖα εἰκονιζόταν συνήθως ὁ Κύριος. Ὅμως, ἀμέσως μετά τούς διωγμούς καί ἤδη ἀπό τόν γ' μ.Χ. αἰ. ἡ Ἐκκλησία ἄρχισε νά χρησιμοποιεῖ ἄφοβα τίς Εἰκόνες.

Κατά τόν ἴδιο τρόπο, τιμητική προσκύνηση ἀπονέμεται καί στόν τίμιο Σταυρό. Ὅπως γνωρίζουμε, πρίν τή Σταύρωση τοῦ Κυρίου ὁ σταυρός ἦταν ἕνα ἀτιμωτικό ὅπλο γιά τή θανάτωση τῶν κακούργων. Ἀπό τότε, ὅμως, πού σταυρώθηκε πάνω του ὁ Κύριος καί μέ τόν σταυρικό Του Θάνατο κατέλυσε τό κράτος τοῦ θανάτου, ὁ τίμιος Σταυρός ἔλαβε τή χάρη καί τή δύναμη τοῦ Χριστοῦ, ἔγινε «ὅπλον κατά τοῦ διαβόλου» καί στή θέα του φρίττουν καί φυγαδεύονται οἱ δαίμονες! Στήν Καινή Διαθήκη ὑπάρχουν ἀρκετές ἀναφορές στήν τιμή, ἀλλά καί στή δύναμη τοῦ Σταυροῦ. Ὁ ἀπ. Παῦλος ἀναφέρεται «κλαίων» στούς «ἐχθρούς τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ, ὧν τό τέλος ἀπώλεια» (Φιλ. 3, 18-19). «Ὁ λόγος ὁ τοῦ σταυροῦ» γιά ὅσους πρόκειται νά ἀπωλεσθοῦν εἶναι «μωρία», ἐνῶ γιά ὅσους σώζονται εἶναι «δύναμις Θεοῦ» (Α' Κορ. 2,18), ὅπως καί ὁ Ἴδιος ὁ «ἐσταυρωμένος Χριστός», γιά τούς Ἰουδαίους εἶναι «σκάνδαλον» καί γιά τούς Ἕλληνες «μωρία»· γι' ὅσους, ὅμως, ἔχουν κληθεῖ στή σωτηρία, εἶναι «Θεοῦ δύναμις καί Θεοῦ σοφία» (Α' Κορ. 2, 23-24). Κάποιοι, κατά τόν ἀπ. Παῦλο, «τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ διώκονται» (Γαλ. 6,12), ἐνῶ ὁ ἴδιος δέν καυχᾶται γιά τίποτε ἄλλο, παρά μόνο γιά τόν Σταυρό τοῦ Κυρίου, μέ τόν ὁποῖο ἔχει σταυρωθεῖ γιά τόν κόσμο καί ὁ κόσμος ἔχει σταυρωθεῖ γι' αὐτόν (Γαλ. 6,14). Μέ τόν Σταυρό ὁ Χριστός συμφιλίωσε δύο ἐχθρούς (τόν Θεό καί τόν ἄνθρωπο) σέ ἕνα σῶμα, ἀφοῦ ἀπέκτεινε τή μεταξύ τους ἔχθρα (Ἐφ. 2,16). Κατά τόν ἴδιο τρόπο καί τό «αἷμα τοῦ Σταυροῦ» εἰρηνοποιεῖ καί συμφιλιώνει τά πάντα μέ τόν Θεό (Κολ. 1,20). Ὁ τίμιος Σταυρός εἶναι, βέβαια, τό «ὅπλον» ἤ τό «σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου» (Ματθ. 24,30), ὡστόσο δέν ταυτίζεται μέ τή Θεότητα, γι' αὐτό δέν ἀπονέμουμε σ' αὐτόν πραγματική λατρεία καί λατρευτική προσκύνηση, ἀλλά τόν προσκυνοῦμε τιμητικά.

Τιμητική προσκύνηση ἀποδίδεται καί στά Λείψανα τῶν Ἁγίων, πολλά ἀπό τά ὁποῖα διατηροῦνται μέ τή Χάρη τοῦ Θεοῦ σέ κατάσταση σχετικῆς ἀφθαρσίας.

Ἡ τιμή στή Θεοτόκο καί στούς Ἁγίους

Τιμητική προσκύνηση δέν ἀπονέμεται μόνο σέ ἱερά ἀντικείμενα ἤ σέ σύμβολα, ὅπως οἱ ἱερές Εἰκόνες καί ὁ τίμιος Σταυρός, ἀλλά καί σέ ἱερά

πρόσωπα, ὅπως ἡ Θεοτόκος, οἱ Ἅγιοι καί οἱ Ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ. Καί ἐδῶ, οἱ διάφορες αἱρέσεις παρεξηγοῦν αὐτή τήν πράξη, ὡς ἐκδήλωση ἀνθρωπολατρίας ἤ λατρείας κτισμάτων τοῦ Θεοῦ (γιά τήν περίπτωση τῶν Ἀγγέλων). Ὅντως, στήν Ἁγία Γραφή ὑπάρχουν μαρτυρίες γιά κάποια πρόσωπα, τά ὁποῖα δέν ἀποδέχονται τήν προσκύνηση τῶν ἀνθρώπων. Γιά παράδειγμα, στήν Ἀποκάλυψη ὁ Ἄγγελος δέν ἀποδέχεται τήν προσκύνηση τοῦ εὐαγγελιστῆ Ἰωάννη (19,10), οἱ ἀπόστολοι Παῦλος καί Βαρνάβας δέν ἀποδέχονται τίς λατρευτικές ἐκδηλώσεις πού τούς ἀπέδιδαν στά Λύστρα (Πραξ. 14, 10-15) καί ὁ ἀπόστολος Πέτρος δέν ἀποδέχεται τήν προσκύνηση τοῦ ἑκατόνταρχου Κορνήλιου (Πραξ. 10, 25-27). Ὅμως, αὐτό γίνεται εἴτε ἀπό ταπείνωση ἐκείνου, στόν ὁποῖο ἀποδίδεται ἡ προσκύνηση, ὅπως στήν περίπτωση τοῦ ἀποστόλου Πέτρου καί τοῦ Κορνηλίου, εἴτε ἐπειδή συμβαίνει νά συγχέεται ἡ τιμητική προσκύνηση μέ τή λατρεία πού ἀποδίδεται στόν μόνο ἀληθινό Θεό, ὅπως στίς ἄλλες δύο περιπτώσεις. Στήν περίπτωση τῶν Παύλου καί Βαρνάβα μάλιστα, οἱ κάτοικοι τῶν Λύστρων πίστευαν ὅτι οἱ ἀπόστολοι ἦσαν «θεοί ὑπό μορφήν ἀνθρώπων» καί ἑτοιμάζονταν νά τούς προσφέρουν θυσίες!

Ὡστόσο, ὑπάρχουν πάμπολλες περιπτώσεις στήν Ἁγία Γραφή, πού ἡ τιμητική προσκύνηση γίνεται ἀποδεκτή. Στήν Παλαιά Διαθήκη ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ «ἔπεσεν ἐπί πρόσωπον ἐπί τήν γῆν» (5,14), προσκυνώντας τόν Ἀρχάγγελο, καί ἐκεῖνος ἀπεδέχθη τήν προσκύνησή του. Σέ ἄλλη περίπτωση ὁ Λώτ προσκυνεῖ δύο Ἀγγέλους (Γεν. 19,1). Εἶναι χαρακτηριστικό, ὅτι στίς περισσότερες περιπτώσεις ἡ προσκύνηση σέ ἀνθρώπους δέν ἀποδίδεται οὔτε λόγῳ τῆς ἁγιότητάς τους, οὔτε λόγῳ τῆς σχέσης τους μέ τόν Θεό, ἀλλά λόγῳ τῆς θέσης τους καί τοῦ ἀξιώματός τους ἤ ἁπλά ἐπειδή κάποιος αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη νά τιμήσει ἤ νά εὐχαριστήσει κάποιον. Ἔτσι, ὁ μέγας προφήτης Δαυίδ προσκυνεῖ τόν βασιλέα Σαούλ, λόγῳ τοῦ ἀξιώματός του: «καί ἔκυψε Δαυίδ ἐπί πρόσωπον αὐτοῦ ἐπί τήν γῆν καί προσεκύνησεν αὐτῷ» (Α' Βασ. 24,9), οἱ ἀδελφοί τοῦ Ἰωσήφ τόν προσκυνοῦν, λόγῳ τῆς θέσης του: «καί προσεκύνησαν αὐτῷ ἐπί πρόσωπον ἐπί τήν γῆν» (Γεν. 43,25, καί 43,27, 48,12), ὁ Ἰακώβ προσκυνεῖ τόν Ἠσαῦ, ἐπειδή εἶναι ἀδελφός του: «καί προσεκύνησεν ἐπί τῆν γῆν ἑπτάκις» (Γεν. 33,3), ὁ προφήτης Δαυίδ προσκυνεῖ ἕνα «παιδάριον», ἁπλῶς γιά νά τό εὐχαριστήσει: «καί ἔπεσεν ἐπί πρόσωπον αὐτοῦ καί προσεκύνησεν αὐτῷ τρίς» (Α' Βασ. 20,41), ὁ Ἀβραάμ προσκυνεῖ ὁλόκληρο τόν λαό τῶν Χεττέων, γιά νά τόν τιμήσει: «ἀναστάς δέ Ἀβραάμ προσεκύνησε τῷ λαῷ τῆς γῆς» (Γεν. 23,7), «καί προσεκύνησε Ἀβραάμ ἐναντίον τοῦ λαοῦ τῆς γῆς» (Γεν. 23,12). Εἶναι φανερό, ὅτι σέ ὅλες αὐτές τίς περιπτώσεις ἡ προσκύνηση εἶναι ἁπλῶς τιμητική. Κανείς ἀπό τούς παραπάνω δέν προσκύνησε κάποιο πρόσωπο, πιστεύοντας ὅτι εἶναι ὁ Θεός, δηλαδή ἀποδίδοντας σ' αὐτό πραγματική λατρεία.

Μέ αὐτά τά δεδομένα, ἡ τιμητική προσκύνηση τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῶν Ἁγίων τῆς Ἐκκλησίας καί τῶν Ἀγγέλων εἶναι κάτι ἀπόλυτα φυσιολογικό καί βρίσκεται σέ ἀπόλυτη συμφωνία μέ τήν Ἁγία Γραφή. Ἡ χριστιανική Ἐκκλησία ἀνέκαθεν τιμοῦσε καί τιμᾶ αὐτά

Μεταξύ ὅσων προσκυνοῦμε τιμητικά ἐξέχουσα θέση κατέχει τό ἱερό Εὐαγγέλιο, σύμβολο τῆς παρουσίας τοῦ Χριστοῦ.

τά πρόσωπα. Ἡ προσκύνηση πού τούς ἀπονέμει δέν εἶναι ἁπλῶς τιμητική, ἀλλά καί «κατά σχέσιν», δηλαδή τιμᾶ τά πρόσωπα αὐτά λόγῳ τῆς σχέσης πού ἔχουν μέ τόν Θεό: τήν μέν Θεοτόκο ὡς «Μητέρα τοῦ Θεοῦ», τούς δέ Ἁγίους ὡς «φίλους Χριστοῦ» καί τούς Ἀγγέλους ὡς «διακόνους Θεοῦ» καί ὡς «δεύτερα φῶτα». Αὐτό σημαίνει ὅτι, τελικά, μέσω τῆς προσκύνησης αὐτῶν τῶν προσώπων (ὅπως καί μέσῳ τῆς προσκύνησης τῶν ἱερῶν Εἰκόνων τους, τῶν ἁγίων Λειψάνων τους κ.τ.λ.) προσκυνεῖται καί δοξάζεται ὁ ἴδιος ὁ Θεός. Ἡ ὑπεραγία Θεοτόκος τιμᾶται «ἐξαιρέτως», δηλαδή προσκυνεῖται τιμητικά μέν καί «κατά σχέσιν», ἀλλά ξεχωριστά καί περισσότερο ἀπό τούς Ἁγίους καί τούς Ἀγγέλους, λόγῳ τοῦ μοναδικοῦ ἀξιώματός της νά εἶναι «Μητέρα τοῦ Θεοῦ» καί «ὄντως Θεοτόκος». Ἡ Θεοτόκος εἶναι τό πρόσωπο, πού ξεπέρασε σέ δόξα καί τιμή ὅλα τά κτίσματα καί κατέστη «τιμιωτέρα τῶν Χερουβείμ καί ἐνδοξωτέρα ἀσυγκρίτως (=σέ ἀσύγκριτο βαθμό) τῶν Σεραφείμ».

Ἡ τιμή πρός τούς Ἁγίους ἀπευθύνεται σέ ὁλόκληρο τό πρόσωπό τους, δηλαδή καί στήν ψυχή καί στό σῶμα, ἀφοῦ ὁλόκληρο τό πρόσωπο ἁγιάστηκε καί ἔγινε φορέας τῆς Χάρης τοῦ Θεοῦ. Μετά τόν σωματικό τους θάνατο, ἡ θεία Χάρη παραμένει ἑνωμένη τόσο μέ τήν ψυχή, ὅσο καί μέ τό σῶμα. Καί ἡ μέν ψυχή ζεῖ ἤδη τήν κατάσταση τοῦ Παραδείσου, προγεύεται τά αἰώνια ἀγαθά καί δέεται γιά μᾶς μέ παρρησία, τό δέ σῶμα γίνεται ἅγιο Λείψανο, δηλαδή καθίσταται φορέας καί πηγή τῆς θείας Χάρης. Γι' αὐτό προσκυνοῦμε τιμητικά καί τά Λείψανα τῶν Ἁγίων. Ἀντλοῦμε ἀπ' αὐτά τήν

θεία Χάρη, τά τοποθετοῦμε σέ πολύτιμες θῆκες καί τά θεωροῦμε «τιμιώτερα λίθων πολυτελῶν», ὅπως ἀναφέρει κείμενο τοῦ β' μ.Χ. αἰ. Ἡ θεία Χάρη, πού κατοικεῖ σ' αὐτά, τά διατηρεῖ πολλές φορές σέ κατάσταση σχετικῆς αὐθαρσίας ἤ τά κάνει νά εὐωδιάζουν ἤ νά θαυματουργοῦν.

Ἡ τιμή στούς φορεῖς τῆς Ἱερωσύνης

Ἰδιαίτερη τιμή ἀπέδιδε ἀνέκαθεν ἡ Ἐκκλησίας καί στούς φορεῖς τῆς Ἱερωσύνης τῶν τριῶν βαθμῶν, δηλαδή στούς Ἐπισκόπους, τούς Πρεσβυτέρους καί τούς Διακόνους. Ἡ Ἱερωσύνη εἶναι λειτούργημα, ἀπαραίτητο γιά τή σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καί τοῦ κόσμου, τό ὁποῖο συνδέεται μόνιμα μέ τά πρόσωπα τῶν φορέων της Κληρικῶν. Ἡ ἀρχή της ἀνάγεται στόν ἴδιο τόν Ἰησοῦ Χριστό, τόν Πρῶτο καί Μέγα Ἀρχιερέα (Ἑβρ. 4,14 ἑξ.), καί στό Ἅγιο Πνεῦμα, πού Ἐκεῖνος μετέδωσε στούς Μαθητές Του (Ἰω. 20,22, πρβλ. Πραξ. 20,28). Οἱ ἅγιοι Ἀπόστολοι στή συνέχεια κατέστησαν «πρεσβυτέρους κατ' ἐκκλησίαν» (Πραξ. 14,23), δηλαδή χειροτόνησαν τούς πρώτους Κληρικούς τῆς Ἐκκλησίας. Ἔκτοτε τό χάρισμα τῆς Ἱερωσύνης φτάνει σέ μᾶς μέχρι σήμερα, μέ μιά ἀδιάσπαστη ἁλυσίδα χειροτονιῶν, πού ὀνομάζεται «ἀποστολική διαδοχή».

Οἱ προτεσταντικές αἱρέσεις ὑποτιμοῦν (οὐσιαστικά, ἀρνοῦνται) τήν ἀξία τῆς Ἱερωσύνης, τήν ὁποία ἐκλαμβάνουν ὡς προσωρινό ρόλο, πού μπορεῖ νά ἐναλλάσσεται. Ὅμως, ἀκόμη καί στήν Παλαιά Διαθήκη, ἡ Ἱερωσύνη, πού τότε ἦταν μόνο «τῦπος» καί «σκιά» τῆς πραγματικῆς Ἱερωσύνης, ἦταν μόνιμα συνδεδεμένη μέ τά πρόσωπα τῶν λειτουργῶν της. Ἡ Παλαιά Διαθήκη ἦταν ἰδιαίτερα αὐστηρή σέ ὅσους δέν σέβονταν καί δέν τιμοῦσαν τήν «σκιώδη» ἐκείνη Ἱερωσύνη: «Ἄνθρωπος, ὅς ἐάν ποιήσῃ ἐν ὑπερηφανίᾳ τοῦ μή ὑπακοῦσαι τοῦ Ἱερέως, τοῦ παρεστηκότος λειτουργεῖν ἐπί τῷ ὀνόματι Κυρίου τοῦ Θεοῦ σου ... ἀποθανεῖται ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος καί ἐξαρεῖς τόν πονηρόν ἐξ Ἰσραήλ. Καί πᾶς ὁ λαός ἀκούσας φοβηθήσεται καί οὐκ ἀσεβήσουσιν ἔτι» (Δευτ. 17, 12-13). Στήν Καινή Διαθήκη, ἡ τιμή ἤ ἡ ἀθέτηση τῶν ἀπεσταλμένων τοῦ Κυρίου ἐπεκτείνονται στόν ἴδιο τόν Κύριο: «Ὁ ἀκούων ὑμῶν ἐμοῦ ἀκούει, καί ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμέ ἀθετεῖ» (Λουκ. 10,16). Τή σχετική Παράδοση συνοψίζει χαρακτηριστικά ὁ ἅγιος Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός: «Ἐάν ἀπαντῶ ἕνα παπᾶ καί ἕνα βασιλέα, μέ φαίνεται εὔλογον τόν παπᾶ νά τόν βάλω νά καθήσῃ ὑψηλότερα ἀπό τόν βασιλέα· καί ἐάν ἀπαντήσω ἕνα παπᾶ καί ἕνα ἄγγελον, πρῶτα θά χαιρετίσω τόν παπᾶ καί ἔπειτα τόν ἄγγελον» (Αὐγ. Καντιώτου, *Κοσμᾶς ὁ Αἰτωλός*, Ἀθῆναι 1988, σ. 214).

Οἱ Μάρτυρες τοῦ Ἰεχωβᾶ διαμαρτύρονται ἔντονα γιά τήν προσφώνηση «πάτερ», πού ἀπευθύνεται σέ Ἱερεῖς, προβάλλοντας τούς λόγους τοῦ Κυρίου: «Πατέρα μή καλέσητε ὑμῶν ἐπί τῆς γῆς· εἷς γάρ ἐστιν ὁ πατήρ ὑμῶν, ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς» (Ματθ. 23,9). Ὅμως, ὁ ὅρος «πατήρ» ἄλλοτε χρησιμοποιεῖται μέ ἀπόλυτη ἔννοια καί ἄλλοτε μέ σχετική, ἄλλοτε μέ τήν ἔννοια τοῦ πνευματικοῦ καί ἄλλοτε μέ τήν ἔννοια τοῦ φυσικοῦ πατρός. Μέ ἀπόλυτη ἔννοια, ἐκεῖνος πού ἀναγεννᾶ πνευματικά εἶναι ὁ οὐράνιος Πατήρ, ὁ Θεός. Οἱ Κληρικοί εἶναι πατέρες μέ σχετική ἔννοια, ὡς συνεργοί στό ἔργο τῆς ἀναγεννήσεως. Μέ αὐτή τήν ἔννοια ἐπιτρέπεται ἡ χρήση τοῦ ὅρου, γι' αὐτό ὁ Ἐλισαιέ ἀποκαλεῖ «πατέρα» τόν προφήτη Ἠλία (Δ' Βασ. 2,12), οἱ δέ ἅγιοι Ἀπόστολοι εἶχαν ἔντονη τήν αὐτοσυνειδησία τοῦ πνευματικοῦ πατρός (Α' Κορ. 4,15, Γαλ. 4,14, Φιλ. 10, Γ' Ἰω. 4 κ.ἄ.).

Ἡ τιμή σέ ἱερά ἀντικείμενα

Τέλος, τιμητική προσκύνηση ἀπονέμεται καί σέ ἱερά ἀντικείμενα, τά ὁποῖα ἔχουν γίνει φορεῖς τῆς θείας Χάρης, εἴτε λόγῳ τῆς χρήσης τους ἀπό Ἁγίους, εἴτε λόγῳ τῆς θέσης τους στή λατρεία τοῦ Θεοῦ. Τέτοια ἦταν στήν Παλαιά Διαθήκη ἡ Σκηνή τοῦ Μαρτυρίου, τό Θυσιαστήριο, ἡ Ράβδος τοῦ Ἀαρών κ.ἄ. Στήν Ἐκκλησία τιμή ἀπονέμεται στό ἱερό Εὐαγγέλιο, στήν Ἁγία Τράπεζα, στόν Ναό, στά σκεύη τῆς Θ. Λειτουργίας κ.λπ. Ἡ Καινή Διαθήκη μαρτυρεῖ σαφῶς ὅτι θαυματουργοῦσαν τά ἐνδύματα τῶν Ἀποστόλων, ἀκόμη καί ἡ σκιά τους (Πραξ. 19,12 καί 5,15). Ἐπίσης, ἀντικείμενα πού σχετίζονται μέ ἱερά πρόσωπα τιμῶνται ἰδιαίτερα, ὅπως ἡ τιμία Ζώνη τῆς Θεοτόκου καί τά Δῶρα τῶν Μάγων. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει ἀφιερώσει ἀκόμη εἰδικές ἑορτές στήν τιμία Ζώνη (31 Αὐγούστου) καί στήν Ἐσθῆτα τῆς Θεοτόκου (2 Ἰουλίου).

Ἀπό τά παραπάνω προκύπτει, ὅτι ἡ τιμητική προσκύνηση τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῶν Ἁγίων, τῶν Ἀγγέλων, τῶν ἱερῶν Εἰκόνων, τοῦ τιμίου Σταυροῦ κ.λπ. ὄχι μόνο δέν ἀντίκειται στή διδασκαλία τῆς Ἁγίας Γραφῆς, ἀλλά εἶναι χαρακτηριστικός τρόπος ἐκδήλωσης εὐλαβείας καί τιμῆς τοῦ Θεοῦ.

ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ ΚΑΙ ΑΙΡΕΣΙΣ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΟΥ ΕΠΙ ΤΩΝ ΑΙΡΕΣΕΩΝ ΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΩΣ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΓΡΑΦΕΙΟΥ - ΕΚΔΟΤΗΣ:
ΙΕΡΕΥΣ ΣΩΤΗΡΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΟΥΛΙΑΣ
ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΤΡΙΠΟΛΕΩΣ
221 00 ΤΡΙΠΟΛΙΣ, ΤΗΛ: 2710-222286

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ:
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΜΑΝΤΙΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΥΝΟΥΡΙΑΣ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ:
MATRIX DESIGN, ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ 9, 221 00 ΤΡΙΠΟΛΙΣ

ΕΝΙΣΧΥΣΑΤΕ
ΤΟ ΑΝΤΙΑΙΡΕΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΕΝΤΥΠΟΥ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ:
510-002101-158623